

Waren de 19e-eeuwse Vlaamse apothekers franskiljons ? *

Om de doelstelling van het Snellaertcomité te eerbiedigen wordt van mij verwacht, dat ik het zou hebben over de 19e eeuw en de Vlaamse Beweging en in casu in verband met de farmacie.

Over apothekers uit de 19e eeuw is heel wat te zeggen, maar het verband leggen tussen de 19e-eeuwse apothekers en de Vlaamse beweging ligt niet zo voor de hand. Er is wel een parallel te trekken, nl. dat de apothekers, zoals de Vlamingen, met al het gelijk van de wereld aan hun kant nooit gelijk kregen, dat voor het verkrijgen van een recht fel moest geknokt worden en dat de uitslag meestal verliep gelijk de processie van Echternach : twee stappen vooruit en één achteruit.

De 19e-eeuwse Vlaamse apothekers spraken Frans en schreven in het Frans, allemaal, en de vraag die voor de hand ligt, is dan ook : waren dat dan allemaal franskiljons ?

Zij kenden vanzelfsprekend allemaal Vlaams ; ze spraken iedere dag Vlaams men hun cliënteel, dat voor een groot deel uit gewone Vlaamse mensen bestond. De gewone mens ging bij voorkeur te rade bij de apotheker, zo spaarde hij een doktersvisite uit en voor de medikamenten betaalde hij niet meer dan bij de dokter, die heel dikwijls klandestien medikamenten afleverde.

De apothekers spraken onderling Frans, dat stond chic, en ze schreven in het Frans, omdat ze dachten dat dit zo moest. De voorname Brusselse apotheker Jean-Baptist-Augustin van den Sande (1746-1820) verontschuldigt zich als volgt (in vertaling) : „Hoevel onze moedertaal het Vlaams is, heeft de drang om meer van nut te zijn ons gedwongen Frans te schrijven. De meerderheid van onze medeburgers immers verstaan deze taal en vele anderen kennen en spreken het Vlaams niet meer. Wij hebben trouwens vastgesteld, dat de meerderheid van hen die alleen Vlaams kennen, geen wetenschappelijke teksten lezen”. – Dit was een trieste vaststelling en jammerlijk genoeg maar al te waar.

* Lezing gehouden voor het Snellaert-comité te Gent op 11 februari 1981.

Om de status van de 19e-eeuwse apotheker beter te begrijpen, meen ik dat het nodig is een kleine sprong te maken in het verleden.

De middeleeuwse apothekers en ook die uit de Nieuwe Tijd leerden hun beroep van vader op zoon, van leermeester op leerjongen. Ze moesten examen afleggen en een meesterproef (twee of drie moeilijke farmaceutische bereidingen) maken. Wat echter van belang is, is het feit dat zij Latijn moesten kennen. Zo kwamen zij als humanisten op de hoogste trede van de ladder van de niet-universitaire beroepen. Zo stonden zij een trede hoger dan bv. de chirurgijns, die geen Latijn moesten kennen. Maar omdat ze met hun handen werkten, bij het mengen, destilleren, koken enz., stonden ze een trap lager dan de geneesheren, die universitair waren en dus, zoals de geestelijken en rechtsgeleerden, hun handen niet mochten vuil maken en aldus de adel benaderden.

Dat had minstens twee gevolgen : 1° dat de apothekers in die tijd weinig publiceerden, ze hadden aan de bestaande Latijnse werken genoeg, terwijl bv. de chirurgijns ons parels van Middelnederlandse vakliteratuur hebben nagelaten ; 2° dat zij onder voogdij van de geneesheren kwamen te staan. Ofschoon de geleerdheid van die heren universitair niet moet overschat worden, toch wisten ze rond zich een soort charisma op te bouwen, waardoor ze als vanzelf mochten bevelen geven. En zo hadden ze een vinger in de pap bij de examens van de apothekers, de visitatie van hun officina's en het opstellen van de farmakopee.

Toen gedurende het Ancien Régime de chemie een grote vlucht nam en tot het stadium van wetenschap uitgroeide, gevoelden de apothekers aan den lijve dat de opleiding van leerjongen tot meester niet meer volstond om de vooruitgang van de wetenschap op te vangen. Maria-Theresia gaf derhalve opdracht aan de geneeskundige fakulteit van de Leuvense universiteit, een project van wet op te stellen, tot regeling van de geneeskundige beroepen. Hierin werd bepaald dat iemand die apotheker wou worden de humaniora moest gedaan hebben, 2 jaar bij een meester-apotheker in de leer zijn geweest en daarna nog gedurende 3 jaar lessen aan de universiteit moest volgen. De evenementen op het eind der 18e eeuw hebben verhinderd dat

het projekt van de Leuvense universiteit, waardoor de apothekers universitair zouden worden, gerealiseerd werd.

Gedurende de Franse overheersing ontstond de gekke situatie dat er 2 soorten apothekers geschapen werden: zij die universitair gediplomeerd waren, dat waren de *Pharmaciens de première classe* en diegenen die, na 8 jaar als leerling te hebben gewerkt in een apotheek, examens aflegden voor een examencommissie, die in iedere hoofdplaats van de departementen werd opgericht. Dat waren dan de *Pharmaciens de seconde classe*. Doch het principe dat de apothekers een universitaire opleiding moesten kunnen genieten, was gesteld.

Het is dan ook te begrijpen dat de apothekers erg mistevreden waren over de fameuze wet van 12 maart 1818, ter regeling van hetgeen betrekking heeft op de uitoefening van de verschillende takken der geneeskunde. Door deze wet werden zij in één zak gestopt met de „stads-, plattelands- of scheepsheelmeeesters, vroedmeesters, vroedvrouwen, oogmeesters, tandmeesters en drogisten of kruidenverkopers”. Van een universitaire opleiding was er voor de apothekers geen sprake meer, zij werden tot tweederangspractici gedgegradeerd.

Wat hen in dezelfde wet even dwars zat, was het feit dat er getornd werd aan hun eeuwenoude monopolie van de verkoop van geneesmiddelen. Dit monopolie bezaten ze reeds van in de 8e eeuw, het was bevestigd door de Constitutiones van Frederik II van Hohenstaufen in 1231 en door de stedelijke en landsbesturen ontelbare malen bekrachtigd; en nu wordt plots aan de geneesheren „ten platten lande” wettelijk toegestaan, onder bepaalde voorwaarden, medikamenten aan hun zieken te verkopen. Het lag ongetwijfeld in de bedoeling van de wetgever, de dokters over geneesmiddelendepots te laten beschikken in die streken waar geen apotheek voorhanden was en daar kon geen mens iets zinnings tegen inbrengen. Maar de ongelukkige term „platte land” riep de geldduivel uit de hel en werd aldus geïnterpreteerd: platte land is overal waar het geen stad is en zoveel steden zijn er ook niet in ons land.

Behalve door de uitsluiting uit de universitaire opleiding en door het ontfutselen van het monopolie werden de apothekers onder de regering van Koning Willem nog eens fel vernederd, toen de *Pharmacopoea Belgica* in 1823 werd uitgegeven. Er was een commissie in het leven geroepen, bestaande uit 8 leden, om dit wetboek, dat bovenal voor de apothekers dienst moest doen, op te stellen. Geen enkele apotheek maakte er deel van uit.

De apothekers waren zeer ontgoocheld en mistevreden, maar waren onmachtig, want door de Franse wetten waren alle verenigingen afgeschaft en zo stond iedere apotheek moedermens alleen in zijn officina, zonder enig contact met zijn kollega's.

Het is dan ook duidelijk dat na de omwenteling van 1830 de apothekers allesbehalve orangisten waren, ze hadden van het nieuwe regime alles te verwachten, van het vorige niets te verliezen.

Het zou heel spoedig een desillusie blijken, want toen door de wet van 27 september 1835 een hervorming in het hoger onderwijs werd doorgevoerd, werden de apothekers buiten de universiteit gehouden.

Dit was de druppel die de emmer deed overlopen; steunend op artikel 20 van de nieuwe grondwet: „De Belgen hebben het recht zich te verenigen” staken de Antwerpse apothekers de koppen bij elkaar en besloten zij zich te verenigen. Zij stichtten de *Société libre des Pharmaciens d'Anvers*. Na hetgeen voorafgaat, is de Franse benaming beter te begrijpen.

Na Antwerpen werden in andere steden verenigingen opgericht, die zich allemaal verenigden in de *Association Pharmaceutique de Belgique*. Een strijdplan werd opgesteld en we zien hoe in de loop der jaren hun eisen en verlangens één voor één verwezenlijkt werden, ofschoon moet gezegd, dat enkele ervan naar de 20e eeuw zijn opgeschoven.

Het is hier niet de plaats om in detail de realisaties, de mee- en tegenslagen te bespreken. Alleen de grieven tegen de wet van 1818: voor het opstellen van de *Pharmacopoea Belgica nova* werden apothekers in de redaktiecommissie opgenomen; voor het monopolie van de geneesmiddelendistributie werd heel de 19e eeuw geijverd, het resultaat kwam pas in de 20e eeuw tot stand: de duizende depots van kumulerende artsen zijn op dit ogenblik geslonken tot 280, deze sterven langzaam uit en nieuwe mogen er niet meer bijkomen.

Wat de eis tot een universitaire opleiding betreft, deze werd ingewilligd door de wet van 15 juli 1849 betreffende het hoger onderwijs. Door deze wet werd het Latijn als onderwijstaal vervangen door het Frans. Het was door deze wet ook dat de apotheek universitair werd. Wel ging dit met de zoveelste diskriminatie gepaard: tot dan toe bestonden er aan de universiteit slechts 2 graden nl. die van kandidaat en die van doctor. Nu werden nieuwe graden ingevoerd, die van apotheek en die van notaris; de graad van doctor werd hen ontzegd, respectievelijk door de geneesheren en de rechtsgeleerden.

Het kan hier wel aangewezen zijn, het probleem van de vrouwelijke apothekers even aan te snijden. In de wet van 20 mei 1876 op het universitair onderwijs komt er een suggestie voor om voortaan vrouwen tot de universiteit toe te laten, althans voor enkele gevallen: „De regering wordt gemachtigd de voorwaarden vast te leggen volgens dewelke aan vrouwen toegelaten wordt sommige takken van de geneeskunde uit te oefenen”. Sommige takken, daarmede werd bedoeld: vrouwenziekten, kinderziekten en farmacie.

De idee dat er ooit vrouwelijke apothekers zouden komen, ontstelde de allergrootste meerderheid van het apothekerskorps en het is nu wel plezierig naar hun argumentatie-*contra* te luisteren. De Gentse apotheek Louis De Nobele hield over dit onderwerp een voordracht, waaruit we het volgende vertalen: „Is de ingesteldheid van een vrouw geschikt voor de uitoefening van het beroep van apotheek? Weet zij wel wat zij zich over het hoofd trekt? Haar vrijheid is ze kwijt, haar huishouden moet ze aan vreemden overlaten, haar familiale genoegens verdwijnen, haar nachtrust, zo nodig voor haar zwak gestel, moet zij aan haar plicht opofferen, haar gevoelige natuur zal te lijden hebben onder het laboratoriumwerk en de temperatuurschommelingen, die het voortdurend overen-weer lopen van de kelder naar de zolder meebrengen, alsook onder het veelvuldig onderbreken van de maaltijden; haar fijne vingertjes zullen vervormd worden, haar blanke delikate huid zal besmeurd worden;

wat grofheden vanwege de cliënten staan er haar niet te wachten, haar schaamtegevoel zal dikwijls te lijden hebben onder de brutale revelatie van sommige voorschriften. En dit alles voor een bescheiden inkomen. Indien ze iets voelt voor de farmacie, zou ze er dan niet beter aan doen met een apotheker te trouwen?"

Deze en andere argumenten konden niet verhinderen dat in 1885 de eerste vrouwelijke apotheker te Luik werd gediplomeerd, te Gent in 1887. (Het zal nog tot 1920 duren eer vrouwelijke studenten werden toegelaten aan de universiteit te Leuven; pas in 1925 zal de eerste vrouw er het diploma van apotheker behalen). Toen in 1885 de eerste vrouwelijke apotheker haar aanvraag deed om te mogen praktiseren, verscheen in de *Revue pharmaceutique des Flandres* (I, 1885, p. 271) een artikel waarin gepleit wordt voor de toelating: „het is onzinnig iemand de studies te laten doen en haar dan een diploma honoris causa te geven”, maar niettemin wordt nogmaals herhaald, dat vrouwen niet geschikt zijn voor het beroep van apotheker of geneesheer: „De natuur, Dames, heeft u begenadigd met bijzondere gaven. Uw neus ophalen voor deze gaven om andere te exploiteren, waarvoor u niet geboren zijt, is een gracht delven voor uw eigen geluk!”.

De vrouwelijke apothekers, toen zij er eenmaal waren, moeten toch niet zo'n slechte indruk gemaakt hebben, want toen in 1889 de vrouwen aanspraak maakten op het recht om advocaat te worden en hun dit werd ontzegd, treffen we in dezelfde *Revue* een artikel aan, getiteld *La femme et les professions libérales*, onder het motto:

Ce n'est point une qualité dans une femme d'être savante
La Fontaine
La science rend les hommes rarement aimables,
les femmes jamais
Beauchêne

In dit artikel wordt gepleit voor het recht der vrouwen; er wordt gezegd dat de apothekers vroeger ook zegden: „Acceptez la main d'un pharmacien et vous aurez à la fois le diplôme et l'homme”, maar dat daar nu verandering in gekomen is. De vraag wordt dan ook gesteld, waarom vrouwen mogen dokter of apotheker worden en geen advocaat. Vroeger waren wij er ook tegen, maar „nous avons changé d'avis. Qu'en pensent nos magistrats?”.

Komen we nu terug naar de vraag: Waren de apothekers in de 19e eeuw franskiljons? Hadden zij een Vlaamse reflex?

Om op deze vraag te kunnen antwoorden, heb ik mij de moeite getroost al de jaargangen van de *Revue pharmaceutique de l'Union pharmaceutique des Flandres* na te slaan, dat is met het *Journal de Pharmacie d'Anvers* de pers van de Vlaamse apothekers uit de 19e eeuw. De *Revue* werd opgericht in 1885 en hield het vol tot 1914. Dat zijn zo'n 2000 tot 2500 bladzijden, enerzijds niet zo veel, omdat al de wetenschappelijke artikelen konden worden overgeslagen, maar anderzijds was het een tijdrovend werk, omdat het naslaan van die oude tijdschriften werkelijk interessant is en men door honderd en een nieuwtjes van zijn doel wordt afgeleid.

Wat heb ik op mijn speurtocht naar een Vlaamse reflex aangetroffen? Bitter weinig!

Vooreerst is het mij opgevallen dat, wanneer er sprake is van *les pharmaciens flamands*, men daarmee altijd de Oost- en Westvlaamse apothekers bedoelt. *La Flandre* of *les Flandres* dat is Oost- en West-Vlaanderen.

Er schrijft in de *Revue* zeker één apotheker met een Vlaamse reflex, nl. de auteur van de rubriek *Chronique mensuelle*. Hij tekent Z.O.R., wat dat ook moge betekenen. Toch vermoed ik dat hieronder de Apr. Achiel Allewaert schuilgaat, een militaire apotheker, want hij was sekretaris van de Union en als dusdanig aangewezen om de *Chronique* te verzorgen en anderzijds, wanneer hij overgeplaatst wordt naar het garnizoen te Antwerpen, houdt de rubriek *Chronique mensuelle* op.

Een eerste maal protesteert hij bij het verschijnen van het K.B. van 31 mei 1885, waarin o.a. staat: „Les médicaments prescrits pour l'usage externe seront délivrés avec les mots „Usage externe” en français (et aussi en flamand dans les localités flamandes)”. Z.O.R. repliceert (vert.): „Heeft U ook opgemerkt dat in het Vlaamse land de opschriften in het Frans en in het Vlaams moeten gesteld zijn, in het Waalse landsgedeelte enkel in het Frans? De Vlamingen in deze streken moeten dus niet ingelicht worden, in tegenstelling met de franssprekende in het Vlaamse landsgedeelte. Ten slotte wanneer is een localiteit Vlaams? Dat wordt een mooie boel en materie voor processen. Waar blijft men bij dit alles met onze vrijheden en de gelijkheid voor de wet voor iedereen?”

Een tweede maal: Op de vergadering van 22 april 1890, waarop de uitgave van een nieuwe farmakopee ter sprake komt, wordt met *algemene stemmen* door de leden van de Union aangenomen dat er een brief naar de minister van Binnenlandse Zaken en Openbaar Onderwijs zal verstuurd worden, om een Nederlandse tekst van de farmakopee te eisen. Tot dan toe was het altijd een officiële Latijnse tekst met Franse vertaling. En inderdaad, er wordt een brief in het Nederlands gesteld en naar de minister gestuurd (voor alle zekerheid met een Franse vertaling erbij!). Deze brief verschijnt in de *Revue* en is één van de zeer weinige Vlaamse teksten die erin voorkomen. Daarin wordt het volgende gezegd (*Revue*, VI (1890), p. 188): „Wanneer zij op het tot stand komen dier vertaling aandringen, beoogen de apothekers uit Vlaanderen niet het gebruik van het wettelijk artseneijboek te vergemakkelijken, daar zij alleen hooger onderwijs hebben genoten en bijgevolg een enkele tekst – in het Latijn of in het Frans – voor hun gebruik volstaat. Verhever en dieper ingrijpende beweegredenen kunnen zij daartoe doen gelden. De onmetelijke vooruitgang der wetenschap op onze dagen heeft eene nieuwe taal in het leven geroepen, die in de meest verspreide landspraken der beschaafde wereld te nauwernood vaststaat en in de onze nog nagenoeg in eenen staat van wording verkeert. Alleen eene officiële vertaling kan het noodige gezag bezitten om de bewoordingen der natuur- en geneeskundige wetenschappen vast te stellen en als het ware te ijken. De Vlamingen die deze wetenschap beoefenen zouden met genoegen de tusschenkomst van het landbestuur op dit gebied begroeten, daar zij alzoo niet langer bij den vreemde zouden moeten schoolgaan. De waardigheid van het

land is er bij betrokken. De bewijzen zijn daar dat de gehechtheid aan onze taal door den vooruitgang der beschaving niet is afgenomen. Juist die gehechtheid eischt dat ook de taal met dien vooruitgang gelijken tred houde en de nieuwere denkbeelden wete uit te drukken, hetgeen stellig hare innerlijke krachten niet te boven gaat"

Deze brief krijgt niet de goedkeuring van de Antwerpse apothekers, die met het flauwe argument afkomen dat het Latijn een meer universele taal is dan het Vlaams !

Ook *La Chronique*, een Brussels tijdschrift, publiceert hiertegen een nijdig artikel : „Un nouveau grief des flamingants. Cette fois c'est la pharmacie moedertaalienne qui se plaint d'être victime des fransquillons. Les droits sacrés du flamand sont foulés aux pieds. Si vous ne leur dites pas que vous demandez un verre de water, ils vous serviront du vitriol ou de l'acide prussique : tant pis pour vous ! Les vils fransquillons n'ont pas le droit d'être malades dans la patrie des vainqueurs de Courtrai... Ainsi un médecin ignorant le flamand leur remettra une ordonnance écrite en latin. Le pharmacien n'y comprendra rien il aura recours à la traduction française. Faute de comprendre couramment la langue de Voltaire, il fera sa préparation au petit bonheur. Le malade y passera, mais ce n'est qu'un détail ! In Vlaanderen Vlaamsch ! Il n'avait qu'à choisir un médecin flamingant”.

Het artikel wordt overgenomen in de *Revue* en Z.O.R. geeft hierop een meesterlijke repliek ; inspelend op een bewering van *La Chronique* besluit hij : „pour les professions libérales il faut le plus de français possible en Flandre, le plus de flamand en Wallonie. A la bonne heure ! Nous en sommes. A l'avenir le texte français de la pharmacopée deviendra obligatoire pour le corps médical du pays flamand, le texte néerlandais le sera pour la partie wallonne. Embrassons nous et en avant la Brabançonne.”

Na deze efemere opwelling van vlaamsgezindheid binden de Vlaamse apothekers echter spoedig in. Toen dan door een K.B. een farmakopeekommissie werd ingesteld om de nieuwe farmakopee op te stellen, werden de beroepsverenigingen om advies gevraagd. In de Union des Flandres worden 3 voorstellen in overweging genomen :

- 1° een officiële Latijnse tekst met Franse vertaling,
- 2° een officiële Franse tekst met Latijnse vertaling,
- 3° een Latijnse tekst, met voor ieder produkt na de

Latijnse de Vlaamse en de Franse benaming.

En dezelfde apothekers die met veel tamtam voltallig de brief naar de minister hadden goedgekeurd, beslissen nu met een grote meerderheid : Latijnse tekst en Franse vertaling ! !

Van een Vlaamse reflex is er in de *Revue* verder weinig te bespeuren. Wel zien we dat bij een bezoek van de Gentse apothekers aan de Brugse er spraak is van „les fils de Breydel et des Artevelde”, wel vindt men eens een lijkrede in het Nederlands bij het overlijden van een konfrater van den buiten en eens een gedicht in het Nederlands bij een feestviering, maar verder niets. De Vlaamse Wetenschappelijke Kongressen worden wel aangekondigd, maar uit een verslag van een vergadering van de Union blijkt dat men het nut van dergelijke kongressen niet inzag... Triestig !

Het verergert nog met de jaren. Zo in 1910 : het ministerie „de l'Industrie et du Travail” heeft een omzendbrief verstuurd aan de beroepsverenigingen. Die brief voor de Union pharmaceutique des Flandres is eentalig Nederlands. En wat gebeurt er ? Men kan zijn ogen niet geloven, want de Vlaamse apothekers schrijven (vert.) : „Wij protesteren ten zeerste tegen deze manier van doen. België is een tweetalig land en dus moeten alle officiële stukken tweetalig zijn. De administratie weet niet of de correspondenten de beide talen verstaan of slechts een ervan. Wij voelen ons goed geplaatst om dit protest te laten horen, daar wij bij verscheidene gelegenheden blijkt gegeven hebben van onze grote sympathie voor de billijke Vlaamse eisen” (in nota : „zoals wij o.a. destijds een Vlaamse tekst van de Belgische farmakopee hebben geëist”). Men moet maar durven !! Het gaat zo ver, dat de Vlaamse Wetenschappelijke Kongressen in het Frans worden aangekondigd !

Waren de 19e-eeuwse Vlaamse apothekers dan werkelijk franskiljons ?

Laat me toe hier een persoonlijke anekdote te vertellen. Ik heb nog heel wat 19e-eeuwse apothekers gekend, vooral daar ik de gewoonte heb de 19e eeuw te laten eindigen in 1910, het eind van de belle époque en van de burgerlijke kultuur.

Ik herinner mij nog goed hoe, toen ik te Gent als jong apotheker in de jaren dertig voor de eerste maal een vergadering van de Union pharmaceutique des Flandres bijwoonde, alles Frans was wat de klok sloeg. Ik was vanaf mijn prilste jeugd lid geweest van het AKVS, had mij zoals de meeste studenten toen verzet tegen de bisschoppelijke ukaze, die ons van het nationalistische AKVS in de zoetwaterige KSA (Katolieke Studenten Aktie) wilde dwingen, ik was op het ogenblik dat ik mijn eerste vergadering van de Union meemaakte, lid van het VNV en U zult begrijpen dat al dat Franse gedoe van Vlaamse mensen ondereen mij geweldig ergerde. Op zeker ogenblik werd ik het zelfs zo kotsbeu, dat ik aan de voorzitter zei : „Mijnheer de voorzitter, ik heb mijn studies in het Nederlands gedaan, ik heb niet begrepen wat de vorige kollega gezegd heeft, zou u zo vriendelijk willen zijn, zijn interventie in het Nederlands te vertalen.”

De voorzitter, die een wijs man was, broncheerde niet en gaf de vertaling. Toen ik voor de derde maal om een vertaling verzocht, begon dit de vergadering de keel uit te hangen ; er kwam geroezemoes van stemmen ; ik hoorde vaag iets van „honteux”, „mauvaise éducation”, „anarchiste”. Toen werd ik bijgesprongen door een kollega van wie ik het niet had durven vermoeden : een reus van een vent. Ik kende die nog van aan de universiteit, waar hij nogal in de kijker liep : hij liep immers altijd blootshoofds, wat niemand toen deed, en hij gaf zich uit voor kommunist, iets wat aan de universiteit in die tijd nog zeldzamer was. Of hij kommunist was, weet ik niet, maar de terminologie had hij zeker beet. Hij zei niet : Ik vraag, maar : Wij eisen, precies of hij sprak in naam van geheel Rusland. „Wij eisen dat voortaan hier alles in het Vlaams zal gebeuren en zoniet dat er een tolk aangesteld worde, die alles in het Vlaams zal vertalen. Ik heb gezegd.”

De voorzitter, die, zoals ik reeds zei, een wijs man was, antwoordde niet, maar beëindigde de vergadering zo snel mogelijk. Nu was het gebruikelijk dat de meeste apothekers na de vergadering nog een glas gingen drinken in de Café Belge, een deftig burgercafé. Ik ging mee en mijn nieuwe vriend, de kommunist, ook. En hier wou ik nu toe komen: toen we daar zaten aan ons tafeltje, zijn zeker een tiental apothekers bij ons gekomen om hun steun toe te zeggen; de ene was een oud-aktivist, de andere een VNV-er, één was Dinaso en anderen waren lid van de Vlaamse Algemene Apothekersvereniging en vroegen niets liever dan de vervlaamsing.

En om een lang verhaal kort te maken: bij de volgende bestuursverkiezing werden twee belhamels in het bestuur verkozen, het jaar daarop waren dat er zes en het volgend jaar heette de Union pharmaceutique des Flandres nu Oostvlaams Apothekersgild en de Laboratoires Flandria S.A. werden N.V. Laboratoria Flandria, met statuten die in het Nederlands in het Staatsblad verschenen.

Hieruit blijkt dat er slechts een kleine vonk nodig was om de explosie te veroorzaken. De meeste van die apothekers, behoudens enkele uitzonderingen, waren geen franskiljons maar spraken en schreven Frans, uit Vlaamse lamlendigheid, niet uit een bepaalde overtuiging.

Nu moet ik toegeven dat de Vlaamse bewustwording in de jaren dertig toch heel wat levendiger geworden was dan vóór '14-'18. Het zou waarschijnlijk in de 19e eeuw niet zo gemakkelijk gegaan zijn om de vervlaamsing door te voeren.

U vraagt me nu terecht: Kom, wat is het nu, waren de 19e-eeuwse apothekers franskiljons? Ik heb mijn best gedaan om dat een beetje te verdoezelen, maar eerlijk gezegd zou ik liever dat potje gedekt houden en het met de mantel der kollegiale liefde bedekken. Ik vind het, op het gebied dat ons hier interesseert, geen boeiende generatie.

Maar nu genoeg met de jacht op frankiljons. Om op een meer optimistische noot te kunnen eindigen, heb ik gezocht naar flamingantische apothekers in de 19e eeuw en ik heb er een paar gevonden ook.

Ik zal er niet bijrekenen Jan Baptist David (ja, van het Davidfonds), die na zijn leertijd als apotheker te hebben beëindigd, geen examen aflegde maar naar het seminarie trok en dus niet tot het gild der apothekers kan gerekend worden, hoogstens bij „les évadés de la pharmacie”. Dat hij in plaats van apotheker te worden liever pastoor werd, wordt hem door niemand kwalijk genomen, maar als een pastoor apotheker wordt, zoals Jan Pieter Minckelers (1748-1824), dan wordt hem dat nooit vergeven, tot zelfs op zijn standbeeld te Maastricht staat hij in soutane geschandpaald.

Een apotheker met goede naam en faam was Apr. Adolf De Wolf uit Brugge. Gezelle was vriend van den huize bij de familie De Wolf; toen *Biekorf* in 1890 gesticht werd, was Gezelle „medevader” en Adolf De Wolf penningmeester en geldelijke steunpilaar. Adolf De Wolf stichtte een gezin vol volkskundige belangstelling, gehecht aan eigen taal en zeden. Twee van zijn kinderen hebben zich op Vlaams gebied onderscheiden: Lodewijk (1876-1929), die priester werd (Cit. H. Stalpaert: „Aan de universiteit te Leuven promoveerde Lodewijk De Wolf tot doctor in de wijsbegeerte en letteren, afdeling geschiedenis, op een proefschrift over de oudste Brugse keuren. Als een der allereerste verdedigde hij te Leuven zijn proefschrift in het Nederlands; in die periode was daartoe bij de promovendus een meer dan gewone dosis durf en moed nodig”). De andere zoon Karel (1883-1948) werd apotheker en was een geboren verteller. Hij heeft zijn vertellingen gebundeld in *Brugsch Volk* en *Weerom Brugsch Volk*.

Nog een apotheker uit de 19e eeuw die flamingant was, was de aristokratische Arnold Jozef Hendrix (1866-1946) van Antwerpen, die de eerste voorzitter zou worden van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde van België (1938). Reeds als student was hij actief in de Vlaamse studentenbeweging te Leuven als lid van *Met Tijd en Vlijt*; later was hij te Antwerpen voorzitter van het Vlaams Oudhoogstudentenverbond en van het Vlaamsch Secretariaat en hierin was hij de spil van de organisatie voor de optredens van de drie kraaiende hanen. Hij speelde een rol bij de oprichting van de St.-Lutgardisschool en het St.-Lievenscollege te Antwerpen. Hij speelde een belangrijke rol bij de oprichting van het dagblad en de boekhandel *De Standaard*. In de apothekerswereld heeft hij een zeer voorname rol gespeeld, o.a. bij de oprichting van het Vlaams Apothekers Verbond, waarvan hij de eerste voorzitter werd. Ook deze rechtvaardige publiceert in de 19e eeuw in het Frans. Het is pas op de Vlaamse Wetenschappelijke Congressen en voor de Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding van Antwerpen dat hij spreekbeurten in het Nederlands houdt.

Er waren er misschien nog, flamingantische apothekers, zoals de rederijker Thomas van Loo van Oostende, de activist Lodewijk Wostijn van Tielt en misschien nog andere, maar eerlijk gezegd, m.i. waren het rari Nantes. Het zou wenselijk zijn dat een student erover een grondige studie zou maken; wie weet zijn zij toch niet talrijker dan we dachten?

Genet

L. J. Vandewiele